

Dilnozaxon QO'CHQOROVA,
O'zbekiston Milliy universiteti tayanch doktoranti
E-mail: adilnoza920@gmail.com

O'zDJTU dotsenti, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD G.Raximova taqrizi asosida

VIKTOR GYUGO VA UNING ASARIDA HIKMATLI SO'ZLARINING GAVDALANISHI

Annotatsiya

Ushbu maqolada fransuz buyuk yozuvchisi Viktor Gyugo badiiy asarlarida hikmatli so'zlarning go'zal tarzda qo'llanilishi va ularning o'zbek tilida tarjimalari bilan yoritiladi. Maqola obyekt sifatida Viktor Gyugoning "Dengiz zahmatkashlari" asari tanlab olindi. Maqolada asarlarida sevgi shahri – Parijdagi hayotning asl yuzini fosh etgan romantizm kuychisi Viktor Gyugo hikmatlaridan yoqin namunalar tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: hikmatlar, maqol, iqtibos, jumla, lingvokulturologiya, romantizm, demokratiya.

VICTOR HUGO AND HIS APHORISMS IN LITERARY WORKS

Annotation

This article covers the beautiful use of wise words in the works of the great French writer Victor Hugo and their translations in Uzbek. Victor Hugo's work "Toilers of the Sea" was chosen as the object of the article. The article analyzes close examples of the wisdom of the romantic singer Victor Hugo, who revealed the true face of life in the city of love - Paris.

Key words: aphorisms, proverb, quotations, sentences, lingvoculture, romanticism, democracy.

ВИКТОР ГЮГО И ЕГО АФОРИЗМЫ В ЛИТЕРАТУРНЫХ ПРОИЗВЕДЕНИЯХ

Аннотация

В данной статье рассказывается о прекрасном использовании мудрых слов в произведениях великого французского писателя Виктора Гюго и их переводах на узбекский язык. Объектом статьи было выбрано произведение Виктора Гюго «Труженики моря». В статье анализируются близкие примеры мудрости певца-романтика Виктора Гюго, раскрывшего истинное лицо жизни в городе любви - Париже.

Ключевые слова: афоризмы, пословицы, цитаты, предложения, справедливость, лингвокультурология, демократия.

Kirish. "Qashshoqlik inqilobga, inqilob esa qashshoqlikka yetaklaydi" [1]. Asarlarida sevgi shahri – Parijdagi hayotning asl yuzini fosh etgan romantizm kuychisi Viktor Gyugo hikmatlari ham lingvistik ham ma'nan tahlil qilish maqsadga muvofiqdir. Nafaqat fransuz adibi, balki siyosiy arbob sifatida ham mashhur Viktor Gyugo romantizmga suyanib, betakror asarlar yaratgan ijodkor sifatida tarixda qolgan. Maqolada jamiyatdagi tengsizlik va adolatsizliklarga qarshilik qilishdan to'xtamagan, kitoblari o'nlab tillarga tarjima qilingan yozuvchining hayot va ijodiga nazar tashlaymiz va "Dengiz zahmatkashlari" romanidagi tagiga chizib o'qilgan satrlarni tahlil qilamiz.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. O'zbekistondagi bir qator olimlar, xususan, A.Abdurazizov, D.Ashurova, Sh.Safarov, O.Yusupov, A.Mamatov va boshqa tadqiqotchilar lingvokulturologiya sohasiga salmoqli hissa qo'shib kelmoqdalar. Viktor Gyugoning "Dengiz zahmatkashlari", "Xo'rlanganlar"ning "Kozeta" va "Gavrosh" bo'limlari (1952, 1955), "Byug Jargal" (1982) Qodir Mirmuhamedov, Nurbek, E.Obidov tomonidan o'zbekcha tarjimada nashr etilgan.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqotning nazariy ahamiyati mavzuni o'rganish jarayonida paremiyalarning xususiyatlarini va lingvokulturologiyaning badiiy asarlarda dolzarb ahamiyatga ega bo'lish doirasini aniqlashdir. Bu zamonaviy tilshunoslikda, xususan lingvokulturologiyada, til vositalarining funksiyasini aniqlashtirishga yordam beradi va hikmatli so'zlar tomonidan ko'tarilgan funksional-semantik va pragmatik masalalarni o'rganishga hissa qo'shadi.

Tahlil va natijalar. XIX asrning boshi Fransiyada eski tartib va mutlaq monarxiya toptalayotgan davr - 1802-yil 26-fevralida Napoleon armiyasi kapitani Leopold Sijisbert Gyugo oilasida tug'ilgan uchinchi farzand kun kelib dunyo adabiyotiga mislsiz hissa qo'shadigan yozuvchi bo'lishini o'shanda hech kim tasavvur etolmasdi. Go'dak Viktorning shunchalik zaif va kichikligidan onasi: "Oshxona pichog'idan sal kattaroq bo'lgan", - deya o'g'liga ta'rif beradi. O'ziga to'q oila o'sha davr uchun yaxshigina hashamat hisoblangan uch qavatli uйда yashardi. Musavvirlikka qiziqqan, yozuvchilikka ixlos qo'ygan, qolaversa, musiqaga ham befarq bo'lmagan Viktor Gyugoni chinakamiga ijod olami odami deyish mumkin. 8 yoshidan turli suratlarda chizgan bolakay 14 yoshida romantizmning ilk namoyandasi Fransua Shatobrian bilan tanishadi va uning muxlisiga aylanadi. Bolaligidayoq qasida va she'rlar qoralab, o'lmas asarlar yaratgan adib kitoblar bilan har doimgidan ham

yaqinroq do'st tutinadi. Aksar hollarda maktab teatrlarida namoyish qilinadigan spektakllar ham uning muallifligida bo'lar, u esa ijod qilishdan to'xtamasdi. Adibning asrga tatigulik ijod naumanalarini tahlil qilar ekanmiz, o'sha davrda ijod qilgan romantizm namoyondalaridan farqli ravishda Gyugoning kitoblarida ijtimoiy va siyosiy jihatlar yashiringandi. Parij sevgi shahri deb sanalishiga qaramay, fransuz jamiyati notengliklar sabab qabohatga botib borardi. Bunga befarq bo'lmagan Gyugo inson axloq va odobni qadrlashni o'rgansagina muammolar barham topishiga ishonadi. Ayrim ijod namunalarini turli bahs va hatto mashmashalarga sabab bo'lganiga qaramay, o'z uslubiga ega adib hamisha kitobxonlar tomonidan ardoqlanadi. Dastlabki asari - "Qasidalar" (1821) she'rlar to'plami monarxiya g'oyalari ta'sirida bo'lib, 20-yillarning 2-yarmidan demokratik qarashlari mustahkamlana borgan. Isyonkorlik ruhi bilan sug'orilgan "Kromvel" (1827), "Sharq motivlari" (1829), "Marion Delorm" (1829), "Ernani" (1830), "Ryui Blaz" (1838) va boshqa she'riy va dramatik asarlarida davrning dolzarb masalalari aks etgan. "Parijdagi Bibi Maryam ibodatxonasi" (1831) tarixiy romani voqealari o'rta asrda bo'lib o'tadi, asarda muhabbat fojiasi tasvirlanadi. 1848-yildagi inqilobni olqishlagan. Lui Bonapartning davlat to'ntarishini (1851) qoralagan. Shundan so'ng 18 yil surgunda bo'lib, qator romanlar yozgan. "Pakana Napoleon" (1852), "Xo'rlanganlar" (1862), "Dengiz zahmatkashlari" (1866), "Kulib turuvchi kishi" (1869), "Bir jinoyat tarixi" (1877—78) romanlarini yozib, ularda oddiy fransuzlarning og'ir hayoti va kurashini tasvirlaydi. G. romanlaridagi buyuk va olijanob insonlar turmushdagi pastkashliklar va illatlarga qarshi kurashishadi. "Dahshatli yil" (1872) she'rlar to'plami fransuz-pruss urushi va Parij Kommunasini (1871) voqealariga bag'ishlangan. So'nggi "93-yil" romani (1874)da inqilobga xayrixoxlik bilan qaragan. U adabiyotga "Intiqom", "Qahrli yil", "Sharq ohanglari", "Shuur", "Asrlar afsonasi" nomli she'riy to'plamlar, "Parijdagi Bibi Maryam ibodatxonasi", "Kulayotgan odam", "Dengiz zahmatkashlari", "Klod Gyo" kabi asarlarni taqdim etadi. "Xo'rlanganlar" romanini yozish uchun esa naq 20 yil sarflaydi. "Pakana Napoleon", "Bir jinoyat tarixi" romanlarida oddiy aholining qiyinchiliklarga boy turmushiga urg'u beradi. 1829-yilda yozilgan "Mahkumning so'nggi kuni" asari Alber Kamyu, Charlz Dikvens va Dostoyevskiy kabi yozuvchilar uchun ilhom manbai bo'ladi. Bundan tashqari, hayoti davomida teatrlar uchun ham dramalar qoralab turadi. "Ernani", "Kromvel", "Qiroli ishrati" va "Ruyi Bliz" nomli pyesalari

Parij teatrlarida sahnalashtirib, tomoshabinlar va san'at ixlosmandlarining qalbidan joy oladi.

Fransuz adibi Viktor Gyugo shunday deydi: «Zamonamiz halokatdir. Halokat yoqasida, demoqchi edim, lekin bo'lmadi. Bu halokat barcha e'tiborni bu dunyo hayotiga bog'lashga urinishdir. Insonni «Bu dunyodagi hayot asosiy maqsaddir, bundan boshqa hech qanday maqsad yo'q», deb ishonirish hayotdagi barcha qiyinchiliklarning asosiy sababchisidir. Bizning vazifamiz - barchani hozirgi hayotdan so'ng yana hayot bo'lishiga, unda adolat qaror

topishiga va har bir kishi qilganiga yarasha jazo yoki mukofot olishiga ishonirishdir» [2].

Adibning «Dengiz zahmatkashlari» romanini tahlil qilar ekanmiz asarda orolning o'ziga xos xususiyatlari zo'r mahorat bilan tasvirlanganiga muallif voqealarni o'z ko'zi bilan ko'rgani, kuzatgani sabab bo'lsa, asarning tug'ilishiga, badiiy yuksak bo'lishiga Gyugo bosib o'tgan uzoq kurash va ijod yo'li, uning adabiyot sohasidagi 40 yillik tajribasi sabab bo'lganiga guvoh bo'lamiz. Quyida esa asarda fransuz va o'zbek tilida keltirilgan hikmatli so'zlar bilan tahlil qilamiz:

1	La solitude fait des gens à talents ou des idiots.	Yolg'izlik insonni iste'dodli yoki ahmoq qiladi
2	L'ignorant peut trouver, le savant seul invente.	Nodon topadi, bilimdon o'zi o'ylab topadi.
3	Les mugissements redoublaient. Aucune rumeur humaine ou bestiale ne saurait donner l'idée des fracas mêlés à ces dislocations de la mer.	Ruhii tushkunlik — bu aqlning xiralashishidir
4	Rien n'égale la timidité de l'ignorance, si ce n'est sa témérité. Quand l'ignorance se met à oser, c'est qu'elle a en elle une boussole. Cette boussole, c'est l'intuition du vrai, plus claire parfois dans un esprit simple que dans un esprit compliqué.	Yolg'iz yashaydigan odamlarning ichki dunyosi murakkab bo'ladi
5	Dans l'ordre des faits moraux tomber n'exclut point planer. De la chute sort l'ascension. Les médiocres se laissent déconseiller par l'obstacle spécieux ; les forts, non. Périr est leur peut-être, conquérir est leur certitude	Ma'naviy fikrlash ostida mag'lublik yuksalishni istisno etmaydi. Mag'lubiyat ortida muvaffaqiyatdir. O'rta yonada odamlar o'zlarini g'ayrioddiy to'siqdan tushkunlikka tushirishga imkon beradi; kuchlilar esa, yo'q. Halok bo'lish - ularning ehtimoligi, g'alaba qozonish - ularning ishonchidir
6	Le penseur veut, le songeur subit.	Mutafakkir iroda qiladi, xayolparast azob chekadi.
7	On regarde la mort, on regarde la vie, et l'on consent. Mais c'est un consentement qui saigne	Biz o'lim bilan yuzlashamiz, hayotga tik qaraymiz va biz taslim bo'lamiz. Lekin bu rozilik badallikdir.
8	On ne pense pas plus dans l'extase qu'on ne nage dans le torrent.	Birovlarni martaba jinni qiladi, boshqalarni esa fikr-o'y
9	La réalité c'est l'âme. A parler absolument, notre visage est un masque. Le vrai homme, c'est ce qui est sous l'homme.	Haqiqat - bu qalb. To'g'ri aytganda, bizning yuzimiz niqob. Haqiqiy inson — bu uning yashirin qalbidir.
10	L'homme avec l'or fait ce qu'il peut. Dieu avec le vent fait ce qu'il veut	Odam odamga maslahat beradi, lekin insofga kiritadigan - Xudo.

Quyida sanab o'tilgan hikmatli soz'larning barchasi «Dengiz zahmatkashlari» romanida keltirilgan bo'lib, ular odamlarni adolatga, ma'naviy yuksalkikka, bilim olishga, dangasalikdan qochishga dav'at etadi. Zero, Viktor Gyugo o'z zamonasining eng yuksak yozuvchisi bo'libgina qolmay, balki, xalqparvar inson bo'lganligini e'tirof etmog'imiz darkor. «Huquqni anglash burchni anglashni rivojlantiradi. Umumiy qonun — bu o'zganing erkinligi boshlanadigan joyda sening erkinliging tugashidir», - Viktor Gyugo.

Xulosa. Xulosa o'rinda shuni aytish joizki adib o'z asarlarida nafaqat hikmatli so'zlar balki maqolar ibratli go'yalar bilan matnini

jozibalashtirgan. Shuning uchun ham har bir kitobxon asarni o'qir ekan undagi voqealar ko'z oldida hayotiy mavj uradi. Tashqaridan qaraganda orzu qilish mumkin bo'lgan hamma narsa: iste'dod, pul, kazo-kazo do'stlari bo'lganiga qaramay, hayot Gyugoni ham alamli hayotga musharrif etgan. Yozuvchi 1885-yil bahorda pnevmoniyadan vafot etadi. Uning hayotdan ko'z yumgani haqidagi xabar Fransiya bo'ylab shamol tezligida tarqaladi, millionlab odamlar o'lmas asarlar muallifining dafn marosimida ishtirok etish uchun mamlakatning turli burchaklaridan yetib kelishadi.

ADABIYOTLAR

1. <https://daryo.uz/2022/03/16/qashshoqlik-inqilobga-inqilob-esa-qashshoqlikka-yetaklaydi-asarlarida-sevgi-shahri-parijdagi-hayotning-asl-yuzini-fosh-etgan-romantizm-kuychisi-viktor-gyugo-hikmatlari>
2. Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf. "Iymon" kitobidan
3. Маслова В.В. Лингвокультуроология в системе гуманитарного знания / Критика и семиотика. – М.,1987.
4. Viktor Gyugo "Dengiz zahmatkashlari" - M.,1866.
5. Shirinova R.H., Rakhimova G.A. and others. Representation of the national picture of the world in literary translation. International Journal of Advanced Science and Technology. Vol. 29, No. 5, (2020), pp. 1436-1445. https://www.researchgate.net/publication/340966581_Representation_of_the_national_picture_of_the_world_in_literary_translation?_tp=eYJb250ZXh0Ijpb7ImZpcnNOUGFnZSI6InB1YmXpY2F0aW9uIiwicGFnZSI6InB1YmY2ZpbGUuLCJwcmV2aW91c1BhZ2UiOiJwdWJsaWNh dGlVbiJ9fQ.
6. Rakhimova G., Narimonova Z., Otajonova S., Abdulxaeva M. Stereotypy and poetics of the endemic of recit. Journal of Advanced Research in Dynamical and Control Systems. 2019. T. 11. № 7. C. 966-969. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=43249894>
7. Qo'chqorova D. Comparative and cultural analysis of proverbs in french and uzbek languages International Journal of Word Art OAK 2023.
8. Qo'chqorova D. "Linguistic analyzes of citations and, maxims and proverbs" Emergent: Journal of Educational discoveries and lifelong Learning, Web of Science, 2023
9. Qodir Mirmuhamedov "Dengiz zahmatkashlari" o'zbek tilida tarjimasi - M.,1952.